

ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

УДК 340.1:[141.72:305-021.23](44=131.1)«13/14»(09)

ВИТОКИ ПРАВОВОЇ КОНЦЕПЦІЇ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ У ФІЛОСОФІЇ ХРИСТИНИ ПІЗАНСЬКОЇ

Ігор Бойко, Юрій Олійник***

**Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, Львів, Україна, 79000
e-mail: igor.boiko@lnu.edu.ua
ORCID ID: 0000-0001-8444-6787*

***Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, Львів, Україна, 79000
e-mail: yuriy.oliynyk@lnu.edu.ua
ORCID ID: 0000-0002-8675-8044*

Присвячено дослідженню витоків правової концепції гендерної рівності на прикладі філософської спадщини Христини Пізанської – італійсько-французької письменниці, філософині та гуманістки пізнього Середньовіччя і раннього Відродження. Простежено, як гуманістичні ідеї Христини Пізанської започаткували нове бачення правової природи особистості, що поступово витісняло патріархальні й релігійно обмежені уявлення про роль жінки в суспільстві.

Показано, що Христина Пізанська у своїй знаковій праці «Книга про Град Жіночий» (1405) здійснила першу в історії спробу системного обґрунтування рівності статей через поєднання історичних прикладів, логічних міркувань і морально-етичних аргументів. Її трактування жінки як активного суб'єкта права, здатного до інтелектуальної діяльності, морального вибору та соціальної відповідальності, стало новаторським для середньовічної думки. Мислителька підкреслювала, що вищість людини не визначається статтю чи походженням, а залежить від розуму, доброчесності й освіченості, що узгоджується з фундаментальними принципами природного права.

На реальних прикладах Пізанська аргументувала право жінок на освіту як засіб реалізації їхніх природних здібностей і гарантію суспільного поступу. Історичні приклади Гортензії Гортали, Артемисії I та Зенобії Пальмірської засвідчують її переконання у політичній і громадській спроможності жінок, здатних здійснювати справедливе управління та брати участь у публічному житті нарівні з чоловіками. У сфері шлюбних і майнових відносин Пізанська відстоювала необхідність рівних прав і обов'язків подружжя, критикуючи підпорядкування дружини чоловікові як соціально несправедливе та морально необґрунтоване явище.

Підкреслено, що ідеї Христини Пізанської становлять перший європейський зразок гуманістичної концепції прав жінки, в межах якої формуються передумови сучасного принципу гендерної рівності. Її погляди не лише випередили час, а й стали складовою еволюції європейської правової думки, яка згодом знайшла відображення у міжнародно-правових актах – Загальній декларації прав людини (1948), Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (1979), Стамбульській конвенції Ради Європи (2011), а також у національних конституційних принципах, зокрема у ст. 24 Конституції України.

Доведено, що спадщина Христини Пізанської має тривалу інтелектуальну тяглість: її гуманістичний підхід до проблеми рівності статей поєднує етичні, соціальні та правові аспекти, що забезпечує її актуальність у XXI ст. Ідеї мислительки формують теоретичну

основу для розвитку гендерно чутливого законодавства, удосконалення правничої освіти та правозастосовної практики, спрямованої на забезпечення реальної рівності, поваги до гідності особи та недопущення дискримінації. Дослідження філософії Христини Пізанської дозволяє осмислити гендерну рівність не лише як юридичну норму, а як невід'ємну складову гуманістичного світогляду й принцип демократичного суспільного розвитку.

Ключові слова: гендер, паритет, право, правова рівність, принцип права.

DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vla.2025.81.009>

Витоки правової концепції гендерної рівності сягають глибин історичного розвитку суспільних і правових уявлень про місце та роль жінок і чоловіків у соціальному порядку. Ця ідея, що сьогодні закріплена як фундаментальний принцип права, пройшла тривалий шлях еволюції – від фрагментарних філософських міркувань античності до системного осмислення в добу пізнього Середньовіччя та раннього Відродження та комплексної теоретико-практичної реалізації в добу Просвітництва до сьогодення. Дослідження цих витоків дозволяє виявити перші спроби теоретично обґрунтувати рівність статей не лише в етичному, а й у правовому вимірі, що стало основою для подальшого формування гендерної рівності як норми права та регулятивного принципу демократичного суспільства.

Постановка проблеми. Актуальність дослідження гендерної рівності в правових відносинах полягає в необхідності усунення гендерної нерівності, що досі існує в багатьох суспільствах та правових системах. Незважаючи на значний прогрес у захисті прав жінок, гендерні стереотипи, дискримінація та нерівні можливості залишаються важливими проблемами сучасного світу. Дослідження цієї концепції допоможе краще зрозуміти юридичні механізми та підходи, необхідні для досягнення справжньої рівності у правових відносинах, що є головним елементом побудови демократичного, справедливого суспільства.

Значний інтерес у цьому контексті становить концепція досягнення рівних прав людини між жінками та чоловіками в правових відносинах у філософії Христини Пізанської, оскільки вона була однією з перших жінок-філософинь, яка активно та публічно виступила за рівноправність статей. Її праці, зокрема «Книга про Град жіночий», кидали виклик панівним у той час патріархальним поглядам та дискримінаційним практикам щодо жінок. Дослідження її концепції дасть можливість краще зрозуміти розвиток ідей гендерної рівності та їхній вплив на сучасні правові системи, що прагнуть забезпечити справедливість і рівність у правових відносинах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика дослідження витоків правової концепції гендерної рівності привертає увагу численних дослідників, що свідчить про її значущість у сучасному вимірі. Значний внесок у вивчення витоків правової концепції гендерної рівності зробили безліч українських вчених. У комплексному дослідженні І. П. Андрусак «Правове забезпечення гендерної рівності» [1] розглядається, зокрема, еволюція ідеї гендерної рівності як частини української правової думки, починаючи з національного відродження та інтеграції європейських стандартів. У науковій статті Н. М. Саветчук та В. П. Питльованої «Поняття та зміст гендерної рівності: правовий аспект» [11] аналізується, зокрема, поняття гендерної рівності як правової категорії, включаючи історичні корені від античності та вплив фемінізму. Серед останніх українських досліджень слід виокремити наукову статтю Ю. А. Холода «Історичні витoki ідеї гендерної рівності» [13] в якій автор аналізує філософські підвалини ідеї гендерної рівності через призму мислителів як Платон, Ж.-Ж. Руссо та Дж. С. Мілль, з акцентом на еволюцію жіночої

правосуб'єктності та боротьби з соціальною дискримінацією. Водночас, попри значну кількість праць, присвячених правовій концепції гендерної рівності, відсутнє дослідження щодо внеску Христини Пізанської у формування майбутнього означеної концепції. Отже, існує потреба в узагальненні ідей Христини Пізанської для глибшого розуміння витоків правової концепції гендерної рівності.

Метою статті є дослідження витоків правової концепції гендерної рівності через аналіз філософії Христини Пізанської, зокрема в її ключовому творі «Книга про Град Жіночий», з метою виявлення ранніх гуманістичних засад рівноправності жінок і чоловіків у сферах освіти, шлюбу, майнових відносин та політичної участі, а також простеження впливу цих ідей на еволюцію гендерної рівності як норми та принципу сучасного права.

Для досягнення поставленої мети цього дослідження визначено такі цілі:

1) проаналізувати еволюцію концепції гендерної рівності як правової категорії від античності до раннього Відродження з акцентом на перехід від патріархальних норм до гуманістичних ідей рівноправності; 2) дослідити внесок Христини Пізанської у формування ранньої феміністичної правової думки через аналіз її ключового твору «Книга про Град Жіночий» як першого системного захисту інтелектуальної та соціальної рівності жінок; 3) визначити основні напрями правової аргументації Христини Пізанської щодо рівності жінок і чоловіків у сферах освіти, шлюбних відносин, майнових прав та політичної участі; 4) продемонструвати використання історичних і міфологічних прикладів Христини Пізанської як доказової бази для спростування мізогіністичних стереотипів і обґрунтування правосуб'єктності жінок; 5) простежити вплив ідей Христини Пізанської на розвиток сучасної правової концепції гендерної рівності, зокрема на формування її як норми права та принципу правового регулювання у демократичних суспільствах.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні концепція досягнення рівних прав людини між жінками та чоловіками в правових відносинах іменується гендерною або ж статеву рівністю. І. П. Андрусак з посиланням на Т. І. Фулей зазначає, що гендер – це не лише соціально сконструйоване визначення чоловіків і жінок як окремих індивідів, а й соціально сконструйоване визначення взаємовідносин між статями. Гендер характеризує відносини поміж ними як соціально-демографічними групами та гендерні відносини загалом – те, як реалізуються соціальні ролі чоловіків і жінок, як вони соціально вибудовуються [1, с. 8]. Згідно з визначенням, зазначеним у Великому енциклопедичному юридичному словнику, гендерна рівність – це рівний правовий статус жінок і чоловіків та рівні можливості для його реалізації, що дозволяє особам обох статей брати рівну участь у всіх сферах життєдіяльності суспільства [7, с. 126].

Отже, сьогодні концепція гендерної рівності, як рівного правового статусу жінок і чоловіків з однаковими можливостями для реалізації в усіх сферах суспільного життя, розкриває гендер не лише як соціально сконструйовану ідентичність індивідів, а і як систему взаємовідносин між статями як соціально-демографічними групами, що визначає формування та виконання їхніх соціальних ролей.

Відомо, що на різних історичних етапах розвитку людства роль жінки і чоловіка сприймалася по-різному, тобто зароджувались уявлення про гендерні відносини [11, с. 464]. Історія становлення концепції досягнення рівних прав людини між чоловіками та жінками, з акцентом саме на права жінок, починається ще в античності, коли роль жінки в суспільстві була обмежена патріархальними нормами. У Стародавній Греції та Римі жінки були переважно виключені з політичного життя, хоча деякі філософи, як-от Платон, висловлювали певні ідеї щодо рівності статей,

очевидно, в контексті за замовчуванням нерівного античного суспільства. Зокрема, у своїй «Державі» Платон зазначив: «...у будівників держави не може бути жодної справи лише для жінки, тому що вона жінка, чи лише для чоловіка, тому що він чоловік. Однакові природні властивості розсіяні у живих істотах обох статей, і до всіх занять надаються за своєю природою як жінка, так і чоловік» [9, с. 81].

У наступні середні віки основними факторами, які визначили суспільно-правові уявлення про честь та гідність особистості, стали розвиток феодального способу виробництва та глобальне утвердження християнського віровчення [12, с. 210]. Італійські гуманісти запровадили термін «середньовіччя» для позначення історичного відрізка, що тривав від занепаду Західної Римської імперії до епохи Відродження. Загалом вони розглядали цей період як час загального занепаду суспільства. У XVIII ст. мислителі епохи Просвітництва пов'язували Середньовіччя з утвердженням феодального ладу, який, на їхню думку, суперечив принципам «природних прав» людини. Відомо, що Середньовіччя закріпило традиційний патріархат.

Що ж до терміна «відродження», то такий введений у літературний обіг приблизно в середині XVI ст., первісно означав факт воскресіння, відновлення в духовній культурі тих видатних досягнень античної цивілізації, які були втрачені в епоху Середньовіччя. Нині цей термін, не втративши початкового значення, трактують значно ширше – він охоплює увесь той комплекс змін, які відбувалися в Європі в той період, – це формування національних держав, криза римо-католицької церкви та ортодоксальної релігії, яку вона обстоювала, формування антисхоластичного типу мислення і гуманістичної, антропоцентрично-орієнтованої системи світоглядних і етичних цінностей, розквіт опертого на ідею гуманізму мистецтва тощо [2, с. 62–63].

Саме в епоху Відродження мислителі почали ставити питання про права жінок. Відродження та наступне Просвітництво внесли нові ідеї про права людини. Мері Волстонкрафт (1759–1797) у XVIII ст. обґрунтувала необхідність рівних прав на освіту для жінок на рівні з чоловіками у своїй праці «На захист. прав жінок» (1792). У XIX ст. почали формуватися перші жіночі рухи, особливо активними стали суфражистки, які боролися за виборчі права для жінок. Перші успіхи були досягнуті на початку XX ст., коли жінки здобули право голосу в багатьох країнах. Після Другої світової війни гендерна рівність набула міжнародного виміру через діяльність ООН, яка прийняла Загальну декларацію прав людини (1948) та Конвенцію про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW, 1979). У другій половині XX ст. відповідні рухи боролися за рівність в освіті, працевлаштуванні та інших сферах. Сучасні зусилля спрямовані на подолання гендерних стереотипів, боротьбу з насильством та створення рівних умов для жінок і чоловіків у всіх сферах життя.

Ба більше, ідея рівності жінок та чоловіків подолала шлях від концепції до норми права. Як зазначає науковець М. М. Бедрій, концепція повинна пройти певний шлях, який містить ступені (щаблі, етапи) її інтеграції в суспільну дійсність. Останнім етапом дослідник визначає реалізацію юридичних норм концептуального походження у суспільній практиці, зокрема їхнє застосування судами й іншими органами публічної влади [3, с. 10]. Отож сьогодні, на прикладі України, гендерна рівність це вже не просто концепція, а норма права, оскільки ст. 24 Конституції України закріплює рівність громадян в обсязі конституційних прав і свобод, а також рівність перед законом, зокрема незалежно від статі.

Окрім цього, зважаючи на те, що в науковій літературі принципи права, визначаються як, основні нормативні засади позитивного права, що визначають сутність та спрямованість правового регулювання [5, с. 119], сьогодні гендерну рівність

можна також трактувати, саме як принцип права, який закріплює рівноправність жінок і чоловіків перед законом, забезпечуючи однакові права, можливості та обов'язки у всіх сферах суспільного життя. У межах цього принципу забороняється будь-яка дискримінація за ознакою статі, а також передбачаються юридичні механізми для захисту прав людини, усунення гендерних упереджень і гарантування рівного доступу до правосуддя, працевлаштування, освіти, охорони здоров'я та політичної участі.

Христина Пізанська (1363–бл. 1430) – видатна італійсько-французька письменниця, філософиня та одна з перших професійних жінок-літераторів в Європі. Вона своєю філософією значно вплинула на розвиток феміністичної думки та питання гендерної рівності. Її філософія припала на період пізнього Середньовіччя та раннього Відродження, в епохи, коли жінки переважно не мали можливості брати участь у публічному житті. Христина Пізанська стала першою професійною письменницею, що писала про права жінок. Її твори відображають не лише особистий досвід, а й глибокі знання з філософії, права та теології. Важливо розглянути, як у своїх роботах вона підходила до питання рівних прав між чоловіками та жінками.

Христина Пізанська народилася 1363 р. у Венеції в сім'ї Томмазо ді Бенвенуто да Пізано (Томас де Пізан), вченого та астролога, який переїхав до Франції на запрошення короля Карла V. Завдяки цьому Христина Пізанська отримала доступ до королівської бібліотеки та неформальної, але ґрунтовної освіти. У 15 років вийшла заміж за Етьєна дю Кастеля, суддю королівського суду. Проте вже в 25 років вона овдовіла, залишившись з трьома дітьми та матір'ю на утриманні. Ці обставини змусили її шукати способи заробітку, що призвело до її становлення як професійної письменниці. Христина Пізанська почала свою кар'єру з написання любовної лірики, але згодом перейшла до більш серйозних філософських та політичних трактатів. Її репутація зростала, і вона отримувала замовлення від аристократів та навіть членів королівської родини.

Для повного розуміння революційності ідей Христини Пізанської, варто коротко розглянути правовий статус жінок у середньовічній Європі. В абсолютній більшості жінки: 1) не мали права на освіту нарівні з чоловіками; 2) їхні майнові права були обмежені, а управління майном здійснювалося чоловіками; 3) не мали права обіймати державні посади; 4) у шлюбі повністю підпорядковувалися чоловікові; 5) не мали права голосу в політичному житті.

Христина Пізанська написала декілька праць, які торкалися питання рівності жінок та чоловіків. «Книга про Град Жіночий» (1405) – це найвідоміший твір Христини Пізанської, який являє собою алегоричну розповідь про будівництво міста, населеного видатними жінками історії. У цій роботі Христина Пізанська спростовує мізоґіністичні аргументи та поширені стигми проти жінок, використовуючи логіку та історичні приклади. Також вона наголошувала на важливості освіти для жінок як засобу їхнього особистого та суспільного розвитку. Крім цього, Христина Пізанська представила альтернативний погляд на історію та висвітлила досягнення жінок в історії, які часто ігнорувалися. Представляючи приклади видатних жінок Христина Пізанська використовувала міфологічні, легендарні та реальні постаті.

Серед реальних постатей згадано, зокрема: Тімарет (давньогрецька художниця); Артемісію I Карійську (володарка міста Галікарнас); Септимію Зенобія (правителька Пальмірського царства); Гіпсікратію (дружина правителя Понтійського царства Мітрідата VI, понтійська воячка); Томіріс (правляча цариця саків-масагетів); Танаквіль (давньоримська цариця); Віпсанію Агрипину (давньоримська політична та військова

діячка); Корніфіцію та Фальтонію Проба (давньоримські поетеси); Іаю Кізіцьку (давньоримська художниця); Гортензію Горталу (давньоримська політична діячка, ораторка); Ірину Афінську (імператриця Візантії в 797–802 рр.); Ерелеуву (королева в Остготській Італії); Базіну Тюрингську (королева франків); Бланку Кастильську (королева Франції в 1223–1226 рр.); Іоанну д'Евре (королева Франції в 1325–1328 рр.); Новеллу ді Андреа (італійська правознавець, професор права).

Основні ідеї Христини Пізанської щодо рівних прав жінок та чоловіків включали проблеми права на освіту, рівності в шлюбі, майнових прав та участі в суспільному житті.

У згаданому творі «Книга про Град Жіночий» Христина Пізанська наголошувала на важливості освіти для жінок. Вона стверджувала, що інтелектуальні здібності жінок не поступаються чоловічим, і що обмеження доступу до знань є несправедливим та абсурдним. Христина Пізанська справедливо зазначила, що освічені жінки зможуть зробити значний внесок у розвиток суспільства. Христина Пізанська згадала про професора Джованні ді Андреа, відомого правника-каноніста з Болоньї, та його дочку Новеллу, яка в юному віці опанувала юриспруденцію на такому високому рівні, що часто заміняла батька на лекціях для студентів [14, р. 154]. Новелла ді Андреа стала правознавцем та професором права в Болонському університеті. На жаль, вона померла в молодому віці. Її батько назвав на її честь одну зі своїх найвизначніших праць – коментар до декретів Папи Григорія IX «*Novella super Decretalium*» (1360).

Христина Пізанська в «Книзі про Град Жіночий» послідовно утверджувала ідею інтелектуальної рівності жінок і чоловіків, розглядаючи освіту як ключовий чинник соціального прогресу та емансипації. Її звернення до прикладу Новелли ді Андреа має не лише ілюстративне, а й символічне значення – воно демонструє можливість жінок досягати високих наукових вершин за наявності рівного доступу до знань. Отже, Пізанська представила ранню гуманістичну концепцію права жінок на освіту як передумову їхньої участі в суспільному та інтелектуальному житті.

Історично склалося, що традиційні моделі сімейних відносин відзначалися значною гендерною нерівністю, де чоловіки виступали як головні годувальники, а жінки відповідали за ведення домашнього господарства та виховання дітей [6, с. 195].

Христина Пізанська критикувала подвійні стандарти в шлюбних відносинах. Вона виступала за рівні права та обов'язки подружжя, включаючи право на вірність та повагу з обох сторін. Це було сміливим викликом традиційним уявленням про підпорядкування дружини чоловікові. Крім цього, Христина Пізанська відстоює право жінок на володіння та управління майном. Вона критикувала практику, за якою жінки втрачали контроль над своїм майном після вступу в шлюб. Так, описуючи проблематику шлюбу та загалом співжиття чоловіків та жінок, Христина Пізанська заміняє гендерний стереотип моральними цінностями та пропонує таку максиму: *«Вищий той, хто добродішніший, чи то чоловік, чи то жінка. Вищість чи нижчість людини ніколи не визначається тілом і статтю, але залежить від того, наскільки вона досконала в добрій поведінці та чесності»* [14, р. 24].

Отже, у своїх міркуваннях Христина Пізанська представила, на той час, нову етичну та правову парадигму подружніх відносин, засновану на принципах рівності, взаємної поваги та моральної досконалості. Її позиція свідчить про перехід від патріархальних моделей підпорядкування до концепції партнерства, де моральна цінність особи переважає над соціальними чи біологічними ознаками. Так,

Пізанська закладає інтелектуальні основи раннього гуманістичного розуміння гендерної рівності у сфері сімейного та майнового права.

Важливо зазначити, що у своїх творах Христина Пізанська наголошувала на необхідності жінок брати участь у політичному та суспільному житті. Вона наводила історичні приклади жінок-лідерок, політиків та ораторів, зокрема згадала Гортензію Горталу політичну діячку пізньої Римської республіки, видатну ораторку. В той час, коли Римом керував тріумвірат, Гортензія взяла на себе захист жінок і зробила те, на що не наважився жоден чоловік. Постало питання про оподаткування жінок податком за носіння коштовностей. Але красномовство цієї жінки було таке чарівне, що вона змусила прислухатися до неї з не меншою уважністю, ніж якщо це зробив би її батько (Квінт Гортензій Гортал – один із найвидатніших давньоримських красномовців та юристів), і тому виграла справу [14, р. 154].

Отже, звертаючись до постаті Гортензії Гортали та інших прикладів жіночого лідерства, Христина Пізанська утвердила ідею активної участі жінок у політичному й суспільному житті як прояву їхньої громадянської гідності та розумової рівності. Через історичні прецеденти вона довела, що жінки здатні виконувати суспільно значущі функції не гірше за чоловіків, а їхній голос має вагоме значення для справедливого устрою держави. Отож Пізанська розширила гуманістичну парадигму, підкреслюючи політичну суб'єктність жінки в контексті ранньої європейської правової думки.

Висновки. Дослідження витоків правової концепції гендерної рівності у філософії Христини Пізанської дозволяє зробити низку вагомих узагальнень, які мають не лише історико-теоретичне, а й безпосереднє прикладне значення для сучасної юриспруденції, правотворчості та правозастосування. Проведений аналіз підтверджує, що гендерна рівність як правова ідея не є продуктом виключно новочасних феміністичних рухів чи міжнародного права другої половини ХХ ст., а має глибокі інтелектуальні корені, які сягають перехідної епохи від пізнього Середньовіччя до раннього Відродження. Саме в цей період, завдяки філософії Христини Пізанської, уперше сформульовано системну, логічно обґрунтовану та емпірично підкріплену критику патріархальних правових і соціальних конструктів, що заклало підґрунтя для подальшої еволюції гендерної рівності від етичної настанови до норми позитивного права та регулятивного принципу демократичного правопорядку.

По-перше, аналіз твору «Книга про Град Жіночий» (1405) демонструє, що Христина Пізанська здійснила революційний прорив у правовій думці, переосмисливши гендер не як біологічно детерміновану ієрархію, а як соціально конструйовану систему відносин, підвладну морально-етичній та раціональній оцінці.

По-друге, Христина Пізанська вперше в європейській правовій думці обґрунтувала право жінок на освіту як невід'ємну передумову їхньої правосуб'єктності та суспільної участі. Приклад Новелли ді Андреа, яка викладала канонічне право в Болонському університеті, слугує не лише історичним прецедентом, а й прототипом сучасних механізмів забезпечення рівного доступу до вищої освіти, передбачених, зокрема, Цілями сталого розвитку ООН, а саме цілі 4 «Забезпечення всеохоплюючої і справедливої якісної освіти та заохочення можливості навчання впродовж усього життя для всіх» та цілі 5 «Забезпечення гендерної рівності, розширення прав і можливостей усіх жінок та дівчаток» [8], також Європейською хартією дослідників в якій йдеться, зокрема, про політику рівних можливостей при прийомі на роботу та на подальших етапах розвитку професійної кар'єри, але за умови дотримання критеріїв компетентності та якості [10, с. 12]. Відтак, ідеї Пізанської набувають

нової актуальності як теоретична основа для розробки політики інклюзивної освіти та подолання структурної дискримінації.

По-третє, критика Пізанською патріархальних шлюбних і майнових відносин заклала основи сучасного сімейного права, орієнтованого на партнерство та взаємну відповідальність. Її вимога рівних обов'язків подружжя у вірності, повазі та майновому розпорядженні корелює з положеннями Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству (Стамбульська конвенція, 2011) [4]. Так, Пізанська є інтелектуальним попередником сучасного розуміння шлюбу як союзу рівноправних суб'єктів, а не ієрархічної структури.

По-четверте, використання Пізанською історичних прикладів жіночого лідерства (Гортензія Гортала, Артемісія I, Септимія Зенобія та ін.) є методологічним проривом у правовій аргументації. Вона започатковує прецедентний підхід до обґрунтування прав жінок, який у сучасному праві трансформувася у практику використання історичних і порівняльно-правових аргументів при тлумаченні принципів рівності. Цей метод залишається актуальним у контексті боротьби з гендерними стереотипами, зокрема, в медіа.

Отже, Христина Пізанська є не лише історичною постаттю, а й інтелектуальним фундаментом сучасної правової концепції гендерної рівності. Її ідеї, сформульовані понад шість століть тому, залишаються релевантними для: *правотворчості* – при розробці гендерно чутливого законодавства; *правозастосування* – при тлумаченні принципів рівності, зокрема, судами; *правової освіти* – при формуванні гендерної компетентності юристів; *суспільної політики* – при реалізації стратегій з прав людини.

Так, дослідження спадщини Христини Пізанської не лише збагачує історико-правову науку, а й надає потужний теоретичний інструментарій для подолання сучасних викликів гендерної нерівності, підтверджуючи тезу про континуальність правової думки та її здатність адаптуватися до нових суспільних реалій.

Список використаних джерел

1. Андрусак І. П. Правове забезпечення гендерної рівності : навч. посіб. Львів : Гал. вид. спілка, 2023. 176 с.
2. Андрусак Т. Г. Історія політичних та правових вчень. Львів : Вид. центр ЛНУ ім. Ів. Франка, 2001. 220 с.
3. Бедрій М. М. Інтеграція правової концепції у законодавство та суспільну дійсність. *Journal «ScienceRise: Juridical Science»*. 2024. № 2(28). С. 4–11.
4. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція) : Конвенція від 11.05.2011. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11#Text (дата звернення: 25.09.2025).
5. Луць Л. А. Загальна теорія держави та права : навч.-метод. посіб. / Л. А. Луць. Київ : Атіка, 2008. 412 с.
6. Маркович Х. М., Шардакова А. С. Гендерна рівність у сімейних відносинах: правові аспекти захисту прав жінок та чоловіків у шлюб. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2024. № 5. С. 193–198.
7. Оніщенко Н. М., Томашевська М. О. Гендерна рівність. *Великий енциклопедичний юридичний словник* / ред. Ю. С. Шемчушенко. Київ, 2007. С. 126.
8. Перетворення нашого світу: Порядок денний в області сталого розвитку на період до 2030 року : Резолюція Генеральної Асамблеї ООН від 25.09.2015 № 70/1. URL: https://files.undp.org/public/migration/ua/Agenda2030_UA.pdf (дата звернення: 25.09.2025).

9. Платон. Держава / пер. з давньогрецьк. Д. Ковал. Київ : Основи, 2000. 355 с.
10. Рекомендації Європейської Комісії від 11 березня 2005 року щодо Європейської хартії дослідників та Кодексу працевлаштування наукових працівників / пер. з англ. І. О. Дегтярьова. Брюссель : ТОВ «ДІА», 2017. 25 с. URL: <https://ipv.org.ua/wp-content/uploads/2021/05/YEvropeyska-KHartiia-Doslidnykiv.pdf> (дата звернення: 25.09.2025).
11. Саветчук Н. М., Питльована В. П. Поняття та зміст. гендерної рівності: правовий аспект. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства*. 2023. № 63. С. 463–474.
12. Фаст О. Роль середньовічної правової доктрини у формуванні уявлень про честь та гідність як правового інституту. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 5. С. 208–214.
13. Холод Ю. А. Історичні витоки ідеї гендерної рівності. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія: Право*. 2025. Вип. 89. Ч. 1. С. 176–182.
14. Pizan C. The book of the city of ladies / trans. from french by E. J. Richards. New York : Persea Books, 1982. 281 p.

References

1. Andrusyak, I. (2023). *Pravove zabezpechennia gendernoi rивnosti*. Halytska vydavnycha spilka (in Ukrainian).
2. Andrusyak, T. (2001). *Istoriia politychnykh ta pravovykh vchen*. Vydavnychiy tsentr LNU im. Ivana Franka (in Ukrainian).
3. Bedrii, M. (2024). Integration of the legal conception into legislation and social reality. *ScienceRise: Juridical Science*, 2(28), 4–11 (in Ukrainian).
4. Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence Against Women and Domestic Violence (Istanbul Convention), Council (2011). Retrieved from https://zakon-rada.gov.ua/laws/show/994_001-11#Text (in Ukrainian).
5. Luts, L. (2008). *Zahalna teoriia derzhavy ta prava*. Atika (in Ukrainian).
6. Markovych, K., & Shadakova, A. (2024). Gender equality in family relations: legal aspects of protecting the rights of women and men in marriage. *Scientific electronic professional journal «Analytical and Comparative Jurisprudence»*, 5, 193–198 (in Ukrainian).
7. Onishchenko, N., & Tomashevskaya, M. (2007). Henderna rивnist / in Y. S. Shemchushenko (red.). *Velykyi entsyklopedychnyi yurydychnyi slovnyk* (P. 126). TOV «Vydavnytstvo «Iurydychna dumka» (in Ukrainian).
8. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development, Resolution of United Nations General Assembly. (2015). No. 70/1. Retrieved from https://files.acquia.undp.org/-public/migration/ua/Agenda2030_UA.pdf (in Ukrainian).
9. Platon. (2000). *Derzhava* (D. Koval, trans. from ancient greek). Osnovy (in Ukrainian).
10. Commission Recommendation of 11 March 2005 on the European Charter for Researchers and on a Code of Conduct for the Recruitment of Researchers. (2017). TOV «DIA». Retrieved from <https://ipv.org.ua/wp-content/uploads/2021/05/YEvropeyska-KHartiia-Doslidnykiv.pdf> (in Ukrainian).
11. Savetchuk, N., & Pytlovana, V. (2023). Concept and content of gender equality: legal aspect. *Actual problems of improving of current legislation of Ukraine*, 63, 463–474 (in Ukrainian).
12. Fast, O. (2020). Rol serednovichnoi pravovoi doktryny u formuvanni uia clen pro chest ta hidnist yak pravovoho instytutu. *Entrepreneurship, Economy and Law*, 5, 176–182 (in Ukrainian).
13. Kholod, Yu. (2025). Historical origins of the idea of gender equality. *Uzhhorod National University Herald. Series: Law*, 1(89), 176–182 (in Ukrainian).
14. Pizan, C. (1982). The book of the city of ladies (E. J. Richards, trans. from french). Persea Books (in English).

THE ORIGINS OF THE LEGAL CONCEPT OF GENDER EQUALITY IN THE PHILOSOPHY OF CHRISTINE DE PIZAN

Ihor Boiko*, Yurii Oliynyk**

**Ivan Franko National University of Lviv,
1, Universytetska Str., Lviv, Ukraine, 79000,
e-mail: igor.boiko@lnu.edu.ua*

ORCID ID: 0000-0001-8444-6787

***Ivan Franko National University of Lviv,
1, Universytetska Str., Lviv, Ukraine, 79000,
e-mail: yuriy.oliynyk@lnu.edu.ua*

ORCID ID: 0000-0002-8675-8044

The article is devoted to the study of the origins of the legal concept of gender equality through the example of the philosophical heritage of Christine de Pizan – an Italian-French writer, philosopher, and humanist of the late Middle Ages and early Renaissance. The article traces how the humanist ideas of Christine de Pizan initiated a new vision of the legal nature of the individual, which gradually displaced patriarchal and religiously limited notions of the woman's role in society.

It is shown that in her seminal work *The Book of the City of Ladies* (1405), Christine de Pizan made the first systematic attempt in history to justify gender equality by combining historical examples, logical reasoning, and moral-ethical arguments. Her interpretation of woman as an active legal subject, capable of intellectual activity, moral choice, and social responsibility, was innovative for medieval thought. The thinker emphasized that human excellence is not determined by sex or origin but depends on reason, virtue, and education – in line with the fundamental principles of natural law.

Using real examples, de Pizan argued for women's right to education as a means of realizing their natural abilities and ensuring social progress. The historical examples of Hortensia Hortala, Artemisia I, and Zenobia of Palmyra illustrate her conviction in the political and civic competence of women, capable of exercising just governance and participating in public life on an equal footing with men. In the sphere of marriage and property relations, de Pizan advocated for equal rights and duties of spouses, criticizing the subordination of the wife to the husband as a socially unjust and morally unfounded phenomenon.

It is emphasized that the ideas of Christine de Pizan represent the first European model of a humanistic concept of women's rights, within which the prerequisites of the modern principle of gender equality were formed. Her views not only anticipated their time but also became part of the evolution of European legal thought, later reflected in international legal instruments such as the Universal Declaration of Human Rights (1948), the UN Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (1979), the Council of Europe Istanbul Convention (2011), as well as in national constitutional principles, particularly in Article 24 of the Constitution of Ukraine.

It is proven that Christine de Pizan's legacy possesses enduring intellectual continuity: her humanistic approach to the problem of gender equality integrates ethical, social, and legal dimensions, ensuring its relevance in the 21st century. The thinker's ideas form a theoretical foundation for the development of gender-sensitive legislation, the improvement of legal education, and law enforcement practice aimed at ensuring real equality, respect for human dignity, and the prevention of discrimination. The study of Christine de Pizan's philosophy allows us to comprehend gender equality not only as a legal norm but also as an integral component of the humanistic worldview and a principle of democratic social development.

Keywords: gender, parity, law, legal equality, principle of law.

*Стаття: надійшла до редакції 15.09.2025
прийнята до друку 21.10.2025*